



NEMIS TILINI O'RGANISHDA QIYINCHILIK TUG'DIRADIGAN GRAMMATIK KAMCHILIKLAR VA ULARGA OSON O'RGANISH TEXNIKASI

Islamov Dilshod Narmaxammatovich

O'R QK "Tinchlik yo'lida hamkorlik" Markazi

Roman-german tillari kafedrasi katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada nemis tilini o'rganish jarayonida yuzaga keladigan grammatik qiyinchiliklar lingvistik va psixolingvistik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Xususan, artikllar tizimi, kelishiklar (Kasus), fe'l sintaksisi, zamon shakllari, modal fe'llar va passiv konstruktsiyalar o'rganiladi. Shuningdek, interferensiya hodisasi va kognitiv yuklama omillari asosida ushbu qiyinchiliklarning kelib chiqish sabablari ochib beriladi. Maqolada zamonaviy o'qitish metodlari, xususan kommunikativ yondashuv, task-based learning va spaced repetition texnikalari orqali grammatikani samarali o'zlashtirish yo'llari taklif etiladi.

Kalit so'zlar: nemis tili, grammatika, interferensiya, kasus, artikl, sintaksis, psixolingvistika, o'qitish metodikasi, kognitiv yuklama, kommunikativ yondashuv

Аннотация: В данной статье анализируются грамматические трудности, возникающие при изучении немецкого языка, с лингвистической и психолингвистической точек зрения. Особое внимание уделяется системе артиклей, падежам (Kasus), синтаксису глагола, временным формам, модальным глаголам и пассивным конструкциям. Рассматриваются причины данных трудностей, включая интерференцию родного языка и когнитивную нагрузку. В статье также предлагаются современные методики обучения, такие как коммуникативный подход, task-based learning и spaced repetition, направленные на эффективное усвоение грамматики.



Ключевые слова: немецкий язык, грамматика, интерференция, надежи, артикли, синтаксис, психолингвистика, методика обучения, когнитивная нагрузка, коммуникативный подход

Abstract: This article analyzes grammatical difficulties encountered in learning the German language from linguistic and psycholinguistic perspectives. Particular attention is given to the system of articles, cases (Kasus), verb syntax, tense forms, modal verbs, and passive constructions. The causes of these difficulties are examined through the concepts of language interference and cognitive load. The study also proposes modern teaching methods, including the communicative approach, task-based learning, and spaced repetition techniques, to facilitate more effective acquisition of German grammar.

Key words: German language, grammar, interference, cases, articles, syntax, psycholinguistics, teaching methodology, cognitive load, communicative approach

Kirish

Nemis tili grammatik jihatdan flektiv tillar guruhiga kiradi va u o'zining morfologik murakkabligi bilan ajralib turadi. O'zbek tili esa agglutinativ til bo'lib, grammatik ma'nolar qo'shimchalar orqali ifodalanadi. Ushbu tipologik farq o'quvchilarda grammatik kategoriyalarni o'zlashtirishda sezilarli qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi.

Til o'rganish jarayonida uchraydigan asosiy muammolardan biri — **interferensiya**, ya'ni ona tilining o'rganilayotgan tilga salbiy ta'siri hisoblanadi. Shu sababli nemis tili grammatikasini o'zlashtirishda maxsus metodik yondashuv talab etiladi. [1]

Nazariy asos

Zamonaviy tilshunoslikda grammatika faqat qoidalar majmui sifatida emas, balki ma'no yaratish tizimi sifatida qaraladi. Bu yondashuvga ko'ra, grammatika — bu til birliklarini qanday qilib mazmunli nutqqa aylantirish mexanizmi hisoblanadi. Diane Larsen-Freeman grammatikani “*grammaring*” tushunchasi orqali izohlaydi, ya'ni grammatika statik emas, balki dinamik jarayondir.



Bu degani: o'quvchi grammatikani yodlamaydi, balki uni amaliy nutqda qo'llash orqali egallaydi.

Noam Chomsky tomonidan ishlab chiqilgan generativ grammatika nazariyasiga ko'ra:

- insonda tug'ma til qobiliyati (Language Acquisition Device) mavjud
- grammatika — bu cheksiz gaplar yaratish imkonini beruvchi tizim

Nemis tili nuqtai nazaridan: murakkab sintaktik strukturalar (masalan, ergash gaplar) shu generativ imkoniyat natijasidir. O'quvchi qoidani emas, balki strukturani tushunishi kerak. Kognitiv tilshunoslik grammatika va tafakkur o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganadi. George Lakoff fikricha: grammatika — bu insonning kognitiv tajribasining aksidir. til birliklari konseptual kategoriyalar bilan bog'liq. Nemis tilida bu nimani anglatadi? A) kasuslar → fazoviy va semantik munosabatlarni ifodalaydi. B) zamonlar → vaqtni idrok etish modeli. Shuning uchun grammatika *mexanik emas, semantik asosda* o'rganilishi kerak. Larry Selinker nazariyasiga ko'ra: o'quvchi o'ziga xos oraliq til tizimini yaratadi. Bu tizim: ona til ta'siri, xatolar, soddalashtirish orqali shakllanadi. Nemis tilida:

- “Ich gehe in Schule” kabi xatolar — interlanguage mahsuli. Bu xatolar salbiy emas, balki o'rganish bosqichi hisoblanadi.

Yana bir olim Stephen Krashen fikriga ko'ra: til o'rganish **tushunarli input (comprehensible input)** orqali sodir bo'ladi. Grammatika tabiiy ravishda shakllanadi. Nemis tilida bu: oddiy matnlardan murakkab gaplarga o'tish, grammatikani alohida emas, kontekstda o'rganishni tashkil etadi.

Zamonaviy tilshunoslikda grammatikani o'zlashtirish quyidagi nazariyalar bilan izohlanadi:

- **Interlanguage nazariyasi (Selinker)** – o'quvchi o'ziga xos “oraliq til” yaratadi



- **Kognitiv yuklama nazariyasi (Sweller)** – ortiqcha ma'lumot o'rganishni qiyinlashtiradi. [2]

- **Kommunikativ yondashuv** – grammatikani nutq orqali o'rganish samaraliroq

Ushbu nazariyalar nemis tilidagi murakkab grammatik strukturalarni o'zlashtirishda muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Asosiy grammatik qiyinchiliklar (kengaytirilgan tahlil)

1. Artikllar tizimi va gender kategoriyasi

Nemis tilidagi artikllar tizimi nafaqat jinsni, balki kelishikni ham ifodalaydi.

Chuqur muammo:

- Semantik asosning yetishmasligi
- Bir xil kategoriyaga kiruvchi so'zlarda turli artikl (masalan: *der See* vs *die See*) [3]

Ilmiy izoh:

Bu hodisa *arbitrar lingvistik belgi* sifatida qaraladi (Saussure).

Strategiyalar:

- “Chunk learning” (tayyor birlik sifatida yodlash)
- Vizual-assotsiativ metod (rasm + artikl)
- Kollokatsiya asosida o'rganish

2. Kasus tizimi va sintaktik bog'lanish

Nemis tilida kelishiklar sintaktik munosabatlarni ifodalaydi, o'zbek tilida esa bu ko'proq qo'shimchalar orqali amalga oshadi.

Murakkablik darajasi:

- Morfologik o'zgarish + sintaktik funksiya birlashgan
- Predloglar bilan kombinatsiya (Wechselpräpositionen)

3. So'z tartibi va sintaktik inversiya

Nemis tilida V2 (verb-second) qoidasi mavjud bo'lib, bu ko'plab o'quvchilar uchun murakkab. [2]

Murakkab konstruktsiyalar:

- Inversiya (*Heute gehe ich...*)



- Ergash gap (... , *weil ich krank bin*)

Psixolingvistik sabab:

- Ishchi xotiraning ortiqcha yuklanishi

Strategiyalar:

- Gap modellari bilan ishlash
- “Sentence building” mashqlari
- Rangli sintaksis (subjekt – ko‘k, fe‘l – qizil)

4. Perfekt va Präteritum o‘rtasidagi farq

Nemis tilida ikki xil o‘tgan zamon mavjud bo‘lib, ularning ishlatilish sohasi farqlanadi.

Muammo:

- Og‘zaki nutqda Perfekt, yozma nutqda Präteritum
- Yordamchi fe‘l tanlash (*haben / sein*)

Strategiyalar:

- Hikoya qilish mashqlari va Timeline (vaqt chizig‘i) orqali tushuntirish
- Eng ko‘p ishlatiladigan fe‘llar ro‘yxati

5. Modal fe‘llar va infinitiv konstruktsiyalar

Modal fe‘llar (*können, müssen, sollen, dürfen, wollen*) gapda murakkab struktura hosil qiladi.

Muammo:

- Ikki fe‘lli konstruktsiya va Infinitivning oxirga ketishi

Strategiyalar:

- Dialog asosida o‘rganish, rolli o‘yinlar, real vaziyatlar bilan bog‘lash

6. Passiv konstruktsiyalar (Passiv)

Nemis tilida passiv keng qo‘llaniladi.

Murakkablik:

- *werden + Partizip II*
- Subyektning o‘zgarishi

Strategiyalar:

- Aktiv-passiv transformatsiya mashqlari va vizual diagrammalar [4]



7. Ko'plik (Plural) hosil qilish

Nemis tilida ko'plikning yagona qoidasi yo'q.

Muammo:

- -e, -er, -n, -s va umlautlar

Strategiyalar:

- Guruhlash (masalan: -ung → die → -en) va ko'p takrorlash (spaced repetition)

Psixolingvistik omillar

Nemis tilini o'rganishda quyidagi psixologik omillar ham muhim:

- **Kognitiv yuklama** – ortiqcha qoidalar stress keltiradi
- **Motivatsiya** – murakkab grammatika tushkunlikka olib kelishi mumkin
- **Avtomatizatsiya** – qoidani bilish yetarli emas, uni tez qo'llash zarur

Zamonaviy o'rganish texnikalari (chuqurlashtirilgan)

1. Spaced repetition (interval takrorlash)

Ma'lumotni uzoq muddatli xotirada saqlashga yordam beradi.

2. Task-based learning

Vazifa asosida o'rganish (masalan: restoran dialogi)

3. Corpus-based learning

Haqiqiy matnlar orqali o'rganish

4. Digital vositalar

- Anki (kartochkalar)
- Quizlet
- Duolingo

5. Shadowing texnikasi

Eshitib takrorlash orqali grammatikani avtomatlashtirish

Muhokama. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, nemis tilidagi grammatik qiyinchiliklar faqat qoidalarning murakkabligi bilan emas, balki ularning o'zbek tilidan tipologik farqi bilan bog'liq. Shuning uchun samarali o'rganish uchun kontrastiv yondashuv, kommunikativ metod va kognitiv yuklamani kamaytiruvchi strategiyalarni uyg'unlashtirish zarur.



Xulosa. Nemis tilini o‘rganishda grammatik qiyinchiliklar tabiiy va muqarrar jarayon hisoblanadi. Biroq, ilmiy asoslangan metodlar, muntazam mashq va zamonaviy texnologiyalar yordamida bu muammolarni samarali bartaraf etish mumkin. Eng muhim jihat – grammatikani izolyatsiyada emas, balki real kommunikativ vaziyatlarda o‘rganishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Gerhard Helbig., & Joachim Buscha. (2001).
Deutsche Grammatik: Ein Handbuch für den Ausländerunterricht. Leipzig: Langenscheidt.
2. Dudenredaktion. (2016).
Duden – Die Grammatik. Mannheim: Bibliographisches Institut.
3. Ulrich Engel. (2009).
Deutsche Grammatik. Heidelberg: Julius Groos Verlag.
4. Hans-Jürgen Heringer. (2015).
Deutsche Grammatik in 125 Fragen und Antworten. Tübingen: Narr Verlag.
5. Ludger Hoffmann. (2013).
Deutsche Grammatik: Grundlagen für Lehrerausbildung, Schule, Deutsch als Zweitsprache und Deutsch als Fremdsprache. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
6. Gisela Zifonun. va boshqalar. (1997).
Grammatik der deutschen Sprache. Berlin: de Gruyter.
7. Michael Jung. (2010).
Grammatik leicht und verständlich. München: Hueber Verlag.
8. Dreyer Hilke., & Richard Schmitt. (2016).
Lehr- und Übungsbuch der deutschen Grammatik. München: Hueber Verlag.
9. Martin Durrell. (2011).
Hammer’s Deutsche Grammatik und Gebrauch. München: Hueber Verlag.
10. Axel Hering. (2012).
em Übungsgrammatik Deutsch als Fremdsprache. Ismaning: Hueber Verlag.